

НОВА МИСАО – часопис за савремену културу Војводине

55 / март–април / 2023.

**ЕЛИЕЗЕР ПАПО
ХИНКО ГОТЛИБ
ГОРДАНА ТОДОРИЋ
КАТАЛИН ЛАДИК
ЕНЕС ХАЛИЛОВИЋ
ЂЕЗЕ БОРДАШ
ВЛАДИСЛАВА ГОРДИЋ ПЕТКОВИЋ
ВЛАДИМИР ГВОЗДЕН
ЈАСНА КУЈУНЦИЋ ЈОВАНОВ
АНЂЕЛКА ЦВИЈИЋ
ДЕЈАН ПЕТРОВИЋ
ДАРКО ВЕСЕЛИНОВИЋ**

55 садржај

- 03 Уводник | Жаклина Дувњак Радић
- 04 Хронотопије
- 10 Вишемедијски уметник Владан Радовановић | Гордана Нонин
- 15 Разговор угодни са Елиезером Папом | Жаклина Дувњак Радић
- 25 *Не заборави или Зајамџи* | Хинко Готлиб
- 34 Не заборави – после осамдесет година | Гордана Тодорић
- 36 Партизанска агада | Шани Алтарац
- 40 Претраге по прошлости | Енес Халиловић
- 46 Прашина наша насушна | Ћезе Бордаш
- 49 Песме | Каталин Ладик
- 51 Од радионице читања до курса креативног писања (5) | Ђорђе Писарев
- 58 Уметност превођења | Анђелка Цвијић
- 67 Глас, звук, бука | Франко Берарди Бифо
- 73 Бијенале у Венецији: Пут до југословенског павиљона | Јасна Кујунџић Јованов
- 80 Смирај сремских пејзажа – Феђа Соретић | Сениша И. Ковачевић
- 84 Интервју: Имре Сабо | Дејан Петровић
- 94 Насиље и тишина: Владимир Кеџмановић,
Каг ђаволи љолеџе | Владимир Гвозден
- 97 Хосе Овехеро, *Еџика суровосџи* | Владислава Гордић Петковић
- 100 Развој исламско-западних односа: Ибрахим Калин,
Ја, онај друџи и друкчиџи свешћ | Валентина Чизмар
- 106 Две песме – једна поента | Јелена Загорац
- 110 Ђорђе Писарев, Фрања Петриновић
и Сава Дамјанов на енглеском | Жаклина Дувњак Радић
- 112 Прави мушкарци на планини | Дејан Петровић
- 115 Од Смирне до Измира | Дарко Веселиновић

Слика на предњој корици: Елиезер Папо. Фото: приватна архива
Слика на задњој корици: „Ооооооооо-пус“, инсталација Каталин Ладик,
Haus der Kunst, 2023. Фото: Julian Baumann.

Шани Алтарац

Партизанска ајада

Шани Алтарац је са Рада отишао 1943. у издељививо њо српским крајевима Баније и Кордуна и тамо написао следећу њоему (преко стихова из Хајаде, написао њихов издељички живој). Поему је преписао и предао Архиву Јеврејској историјској музеја Мурејн Мориц Монтиљо. Превео ју је и транскрибовао Елиезер Пајо (текст преузет из његове студије Борба, дух и опстанак. Партизанска ајада: јединствена пасхална пародија из времена Холокауста, прев. са ен. Гордана Тодорић, Нови Сад, 2020. Текст је заснован јодједнако на писаној и снимљеној верзији Партизанске ајаде. Тујоуилом зајрадом < > обележени су они делови текста који се налазе само у писаној верзији, док је текст који се јојављује само у снимљеној верзији дај у обичној зајради.

1.
Ово је хлеб немања, тешког ли нашег стања,
Ког јеђаху оци наши, тешко нама,
<у земљи Мисир, гушим се и давим.>
Ко год жели, нека дође и нека једе,
тешка мука тешка бол.
Ко год има потребу, нека дође и светкује,
авиони пусти страх.
Ове године овде, уши и бухе.
У Земљи Израела људи слободни, док нас не спаси
друг Стаљин.
<Јер је исти 1944. год. био у моди.>
(Тада је још Стаљин био у форми.)

2.
Ово је хлеб партизански,
који су јели Јевреји на Кордуну и Банији.
Гладан ко год је, да умре му је најбоље.
Ко год осјећа потребу, нека спава
напољу.

Ове године овде, а догодине да пијемо
ракију.
Ове године овде, јој,
а догодине <иншала> бићемо у Сарај'ву.

3.
По чему је различита ноћ – ништа то не ваља,
ова од ноћи свих – Хитлер је велики скот,
па да свих ноћи других, и Павелић је идиот,
ми једемо, забише нам клин,
а ове ноћи само маца,
и стално смо јели жгањаца.

4.
Рабан Гамлиел говораше:
„Сваки (онај) који не каже ове три ствари
у вријеме рата
није извршио своју обавезу
а то <су> (ове):
Со, Муниција и По-крееет”.

5.
И били смо у Топуском
– и било би нам довољно,
И из Топуског смо побегли у Мајдан
– и било би нам довољно,
И из Мајдана смо побегли у Пониквар
– и било би нам довољно,
И из Пониквар у Воркапић
– и било би нам довољно,
И из Воркапића у Маличку
– и било би нам довољно,
И из Маличке у Петрову гору –
<јebene> (медено) и загуљено.
6.
И рече Риби Тарфон бен Акива,
и почела је офанзива,
у уторак, с трију страна,
Сведржитељ учини нама,
и под сваку ц(и)јену,

да нас подвргну истребљењу,
ваљало је носити руксак пун.
И рече „Зашто”, то јест: „Ал шум ма” –
и спавали смо по шумама.
Рука крпена и мишца подигнута,
<јеби га> (до ђавола), и киша је пала,
и покисосмо ко мишеви,
и ко мајмуни,
о, Боже свети,
од страха смо се сасрали.

7.
И рече риби Голднер <бен Ханања,
колико сутра, рано изјутра,
и риби Волнер> и риби Јеосуа,
и платисмо хиљаду куна килу крува,
а вођаше нас једна сељачина oberloповска,
а ми хођасмо за њим огорчени попут жучи,
са коњима, са магарцима, са глупантропима,
и главе краставе свима,
кренусмо за (село) Крстиња.
<Једино још слободно село.>

8.
А тај водич из села Воркапић,
<јебо га> (лопов к’о и) Павелић,
пред Богом мојим се очистите,
зацјени нам услуге све,
Господ да га помене,
у генизу бацисмо ствари баш бројне,
онолико кошуље,
онолико гаћица,
отишло је све то до врага,
док нам га на крају и <не> завуче:
„Ето усташа!” лаже и виче.

9.
Подвргнути бијасмо (фараону) мисирском –
и, од страха, један Јеврејин
што се зва <ше>(о) Хајимом,
<рече> (који жељаше да каже) благослов шеакол,
(јер) <си> хтједе попити лизола бочицу,
(и ми сви, а мало нас не би,
као блентави,) сву робу бацисмо,

и у јарак хопа-хопа скочисмо,
па у пољу зеленом, до ноћи бијасмо,
и маца и марор јеђасмо,
док се све не оконча на наше задовољство.

10.

Захваљујте Господу јер је добар,
јер је довијека милост Његова;
И вратисмо се натраг у <Малишку>
(Воркапић),

јер је довијека милост Његова;
И ди <Малишка> (Воркапић) натраг
<за Воркапић> (за Мајдан),
јер је довијека милост Његова;
И из <Воркапића> (Мајдана) натраг за

Пониквар,
јер је довијека милост Његова;
Код иста стара газдарица,
дабогда да јој кутњак експлодира.
Јер је довијека милост Његова,
јер све што је било остало оно се и покрало.

11.

И ко је био рањен и ко није био рањен,
Сви се спустише до топличке бање,
(да се оперу, и да се очисте,
од бува, да их више не буде,
од стјеница, пун их не био <више>,
а и од вашки с очима великим.

12.

Стога сви смо ми дужни,
и сви смо постали хахама,
„и љуби”,
и велико писмо смо написали,
Енглезима и Американцима,
како нисмо им здрави,
него болесници сви,
њежни као мачкови,
а будући <да> смо ми,
Партизани предобри,
да нам прате (за побјећи)
ајероплана многи.

13.

<Јер на ова густа хава,
много наске боли глава.>
А и оног куроњу,
много боли стомаку,
ко и ону старицу,
што је боли увету.
Каже Јакица Абинун,
реко му Леви Миша,
да каже да стално пиша.
Они и синови им,
и жене им и ученици им,
да живимо у влажним кућама
<у кућама> (гдје има) запах мемли.
И још други један, што је много јадан,
јер има слијепа цријева и апендицитис
а сви смо већ одавно добили Баритис.

14.

<Одговор је дошао смјеста.>
И послјије ових лудила
на три категорије учини се подјела
<ово су им имена:>
Прва је „А”, друга је „Б”, а трећа „Ц”
и једна четврта: од лакта до шаке.
Она под „А” то су атлете,
вриједне јуначине
(злата врше замјене),
то је онај фини свијет,
што кад на <фронт> (рад) бива позван
у Кладушу и Глину бјежи ваздан.
Они под „Б” то су бедаци,
што узимају (ретур) пропутницу,
за Чемерницу.
Они под „Ц” су
„црко ко радио, црко ко не радио”,
„гузице дрвене” неутралне што су крајње.

15.

Након ове пометње велике,
сво Јеврејство Кордуна и Баније
хтједе (да отпутује) до <Виса> и Италије,
на крају им ћушнуше комад добре чивије.

Деди се снило, што му било милије.
Нема дана да ми се та тетка не удаје.

16.

Онај који је благословио наше редом очеве,
(све) је <махом> било добро послије,
већ толико јебено није било више,
(студено и толико загуљено).

Он нека благослови,
а цех <ће платити> (су платили),
Енглези и Амери,
што су се удружили.

Они <ће нам послати> (су нам послали)

чега год да пожелиш,
од <уских> (кратких) капута
до шињела предугих.

Да Бог поживи великане села Топлица,
да поживи и <доктор Јаковица> (докторица),
јер како делегати одлетјеше
тако се више не вратише.

И још се прилаже:

педесет пари ципела (малих)

за ножице од пијетлова,

и деветсто и педесет пари ципела великих

за ногу коњскијих.

Да Бог поживи ујка Черчила/Доинта
што нам је посло (од) свега (по) машала.

И још се прилаже:

Сваком по једна добра дека
и основна апотека.

Дека (је била) добра, велика и фина –
па је зато

<дошла> (отишла) престо

на пазар у Глина.

<Да Бог поживи цијели Кордун и Банију
и сво Јеврејство на свијету.>

17.

И на крају, <кући> (у Сарај'во) смо се вратили,
са <комшијкама> (комшијама) смо се свадиле,
(кад смо се дома дохватили),

по судовима смо трчали,

и <мало робе> дај шта даш смо добили.

Амен, нека би била воља оца на небесима,

Амен веамен, Села!

(Да нам поживи и курва дабела.)

<па ћемо опет на море и у Кисељак.>

<Амен веамен!>

Гордана Тодорић *Партизанска агада*

Крајње је необично што су исти људи који су учествовали у припреми Готлибове једночинке, годину дана касније, на слободној партизанској територији били сведоци премијерног извођења дела које жанровски припада традицији пародија на Пасхалну хагаду, али је јединствено по томе што настаје у време Холокауста. Њен аутор, Шалом Шани Алтарац, био је познат у предратном Сарајеву као талентован хумориста. Сада, као партизански официр задужен за културу, уочи Песаха 1944. своју пародију испева на српскохрватском, ладину и помало арамејском. Тако је испунио и верску обавезу која налаже да се на први дан Песаха мора прочитати Хагада – кажа о изласку из египатског ропства, а као партизански официр није се огрешио о начела атеизма. Или је то тако изгледало онима. Његова песничка интенција и поступак битно се разликују од Готлибових, јер су се прилике промениле, али се по поетској вредности оба текста морају подједнако високо вредновати. О Алтарчевом тексту је писао и др Елиезер Папо у монографској студији *Борба дух и опстанак: Партизанска агада – јединствена пасхална пародија из времена Холокауста*, објављеној у Новом Саду 2020. У тој студији текст *Партизанске агаде* објављен је први пут.

Ретки су сачувани уметнички текстови који су писани у току Холокауста. Крајње је јединствен случај оваквог поретка два текста. Верујемо да су сачувани с разлогом.